

Курило О.С.,
студентка 5 курсу, 4 групи, Інституту
прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ВІКТИМНА ПОВЕДІНКА ПІДЛІТКІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОПЕРЕДЖЕННЯ.

Анотація. Тези присвячені аналізу віктимної поведінки підлітків та шляхів її подолання. Розглянуто причини підліткової віктимності, основні напрями боротьби із нею, окреслені методи віктимологічної профілактики.

Ключові слова: віктимність, віктимна поведінка підлітків, профілактика віктимності у неповнолітніх, жертва злочину.

Аннотація. Тезиси посвящені аналізу віктимного поведіння підлітків і шляхів його подолання. Рассмотрены причины подростковой виктимности, основные направления борьбы с ней, очерченные методы виктимологической профилактики.

Ключевые слова: виктимность, виктимное поведение подростков, профилактика виктимности у несовершеннолетних, жертва преступления.

Summary. The thesis focuses on analysing the victimization of adolescents and ways to overcome it. Consideration was given to the causes of adolescent victimization, the main lines of intervention and the methods of victimization prevention outlined.

Key words: Victimization, victimization of adolescents, prevention of victimization of minors, crime victim.

Проблеми віктимної поведінки потерпілих в умовах загальної ескалації насильства в сучасному українському суспільстві набувають особливого значення, відрізняючись підвищеною актуальністю. Кінцева мета вивчення особистості постраждалого – виробити запобіжні заходи, що дозволяють уникнути ситуацій, в яких приводом злочинної дії може стати особистість або поведінка самої жертви. Особливу увагу в цій проблемі викликає питання щодо віктимності неповнолітніх, як найбільш вразливої і соціально незахищеної верстви населення.

Віктимна поведінка становить зовнішній прояв віктимності особи. Вона формується під впливом генотипу, життєвого досвіду та середовища проживання. Суб'єкт віктимної поведінки має комплекс індивідуальних психофізіологічних особливостей та індивідуально-психологічних деформацій, що зумовлюють ілюзорне сприйняття й неадекватне реагування на кримінальну небезпеку [1, с. 126]. Методологічною основою дослідження є твердження, що людський потенціал формується на основі стосунків усередині груп людей, які об'єднуються через спільні інтереси та підтримують неформальні контакти з метою взаємної вигоди та допомоги. Людський потенціал нерозривно пов'язаний з інституційними формаціями, буквально сформованими ними [7].

Поєднання віктимогенних особливостей населеного пункту чи мікрорайону із впливом неблагополучної сім'ї здатне формувати в підлітковому віці людини схильність до антисоціального способу життя, правопорушень, яка згодом може виявитися здатною до успадкування. У юнаків та дівчат під впливом способу життя батьків часто формуються негативні сугестивні комплекси. Слід зазначити, що зараз значний вплив мають соціально-економічні зміни. Одним з негативних наслідків життя в цих умовах є підвищення рівня віктимізації населення, зокрема, підлітків [2, с. 178]. Відокремлюють такі прояви віктимності: 1) труднощі в прийнятті рішень, нав'язливе прагнення спиратися на підтримку інших людей, часто віктимною особистістю створюється ситуація, коли рішення за неї приймає хто-небудь інший; 2) схильність робити неприємні для себе, але необхідні для інших речі з метою «прив'язати» до себе оточуючих; 3) безпорадність у відповідь на критику та несхвалення; 4) нечіткі межі «Я», що веде до відсутності відчуття меж власної особистості та незрозуміння особистісних меж оточуючих; 5) реагування у вигляді різноманітних агресивних проявів фізичної, вербальної агресії, негативізму, ворожості, дратівливості, підозрілості, придушених емоцій, що потім трансформуються у почуття провини та сорому; 6) високий рівень залежності від оцінки оточуючих; 7) труднощі у переживанні власних емоцій, схильність брати на себе відповідальність за почуття та стани іншої людини тощо [3, с. 38].

Такі особливості віктимної особистості перешкоджають гармонійному розвитку особистості дитини, реалізації в повній мірі її

інтелектуальному потенціалу. Зрозуміло, що напрям, в якому відбувається розвиток особистості підлітка залежить не лише від соціального середовища (зокрема, шкільного колективу, сімейних взаємостосунків), але й від особливостей ставлення підлітка до себе (самосимпатії, самоінтересу, саморозуміння, самзвинувачення та ін.), рівня домагань і самооцінки, агресивності тощо. При цьому несприятливий розвиток особистості підлітка внаслідок гострих і часто невирішених суперечностей підліткового віку, труднощів міжособистісних взаємовідносин і способів адекватного реагування на провокуючі ситуації може привести до тих чи інших проявів віктимності, які, закріпившись, перетворюються в індивідуальну віктимність як якість особистості, яке сприяє перетворенню її в жертву за певних життєвих обставин [4, с. 101]. Прояви віктимності є проблемою й для самого підлітка, оскільки його психіка ще не є достатньо зрілою для самостійного подолання такого виду труднощів. Тому необхідною є своєчасна, організована допомога дорослих. У першу чергу, кваліфіковану допомогу підліток може отримати від практичного психолога закладу освіти, в якому він навчається. Оскільки зазвичай підліток не усвідомлює деструктивності тих чи інших проявів віктимності і навряд чи буде звертатися до психолога за допомогою у розв'язанні такої проблеми, важливим є вміння практичних психологів системи освіти не просто вчасно помічати прояви віктимності у підлітків, але й розуміти їх можливі причини з метою профілактики та подолання.

Реалізація віктимності злочинним посяганням відбувається лише тоді, коли виникає очевидна або неочевидна взаємодія злочинця і жертви в конкретній життєвій ситуації. Зловмисник має оцінити віктимність, зробити у зв'язку з цим вибір об'єкту посягання, прийняти рішення про заподіяння шкоди наміченій жертві і реалізувати злочинний намір за сприятливої обстановки [5, с. 101].

У сучасному українському суспільстві давно назріла необхідність розробки ефективної системи віктимологічної профілактики.

Такою профілактикою, насамперед, можуть бути науково-обґрунтовані і своєчасно вжиті дії, спрямовані на: 1) запобігання можливих негативних фізичних, психологічних або соціокультурних обставин у окремої дитини або групи неповнолітніх; 2) збереження, підтримку і захист нормального рівня життя і здо-

ров'я дитини; 3) сприяння дитині в досягненні соціально значущих цілей і розкриття його внутрішнього потенціалу.

Таким чином, система віктимологічної профілактики повинна являти собою організовану на соціально-педагогічних принципах цілеспрямовану діяльність фахівців різних професій, спрямовану на виявлення і усунення віктимогенних чинників і процесів у сфері внутрішньо сімейних, громадських, неформальних відносин, які обумовлюють віктимізацію підлітка, як потенційної жертви злочинних посягань конкретного індивіда або конкретних обставин. Отже, можна стверджувати, що така профілактична система є перспективним методом для боротьби зі злочинами, жертвами яких виступають підлітки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Головкін Б. М. Віктимна поведінка жертв злочинів. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 135. С. 124-136. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2016_135_15
2. Змановская Е. Девиантология (Психология отклоняющегося поведения): учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. 2003., С. 288.
3. Клейберг Ю. Психология девиантного поведения: *ТЦ Сфера*. 2003. С. 99-154.
4. Волянюк Н. Віктимологічні аспекти загальної профілактики статей злочинів в сім'ях, які вчиняються по відношенню до неповнолітніх потерпілих.: *ТОВ «Принт Хауз»*, 2009. С. 126.
5. Головкін Б. М. Віктимність як основна категорія віктимології. *Журнал східноєвропейського права*. 2015. № 20. С. 6–13. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2015/10/golovkin_20.pdf.
6. Віктимологія : навч. посіб. / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін. ; за ред. В. В. Голіни і Б. М. Головкіна. – Харків : Право, 2017. – 308 с. URL: http://criminology.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/posib_viktimologiya-2017_finaln.pdf
7. Tsyphko, Victoria, Kateryna I. Alieksieieva, Iryna A. Venger, Oleksii V. Tavolzhanskyi, Nataliya I. Galunets, & Alona V. Klyuchnik. « Information Policy of the Enterprise as the Basis for the Reproduction

Злочинці і жертви злочинів

of Human Potential in the Structure of Public Social Interaction.» Journal of Advanced Research in Law and Economics [Online], 10.6 (2019): 1664-1672. Web. 6 Nov. 2020

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Таволжанський О.В.